

ACC. N:R M. 10639: 1-7.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *Carl Sandberg*

Härad: *Ö. Göinge* Adress: *Osby*

Socken: *Örkened* Berättat av: *Carl Sandberg*

Uppteckningsår: *1948* Född år *1883* i *Liatorp, Kib. län*

Stenstugan.

s. 1-7

N. M. 141.

M. 10639:1,

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg - O. s. b. y.
Uppteckningsår: 1948 Född år 1833 i Liatorp, Krb. län.

STENSTUGOR.

I norra delen av Örkeneds socken fanns i slutet av förra århundradet tre st. sten.- eller jordstugor. De två äro helt ombyggda med plankväggar och brädgolv, men den tredje i Östra Flyboda, nära Lönsboda kyrkby, finns ännu kvar i nedrasat skick. Troligen voro dessa jordstugor byggda i början av 1800-talet, ty de som bebodde dem för ca 50 år sedan voro då gamla och hade ärvt dem efter sina föräldrar. Den förenämnda var den senast bebodda, ty Bengta Karlsson - "Kala-dägan" - som hon i allmänhet benämndes, bodde i den till sin död troligen 1920. Jag har själv sett alla tre stugorna och så sent som 1944, resterna av förenämnda. Stugornas belägenhet.

- 1). Denna omskrivna låg som nämnt i Ö. Flyboda i odlad byggd, mellan tvänne mindre gårdar i en backe, med blandad lövskog omkring.
 - 2). Tillhörig Thomas Nilssons släktingar, låg i Åbuen, nära Olas-torp icke långt från odlad byggd, men inne i en skogsbacke.
 - 3). Tillhörig s.k. "Dränga-Nissen", annat namn har jag aldrig hört, men övertogs sedan av sonen skräddaren Gustaf Nilsson, var belägen vid Bököns vägskäl i hörnan där Bököns, Svanshults och Kvarnatorps ägor gränsa intill varandra, endast 70-80 m. från närmaste gård i Kvarnatorp. Således ingen av dessa tre stugor voro byggda på allmänningar.
- 1). Låg på Holms ägor i Flyboda.
 - 2). Låg på Anders Svenssons i Åbuens ägor, nära Duvhult.
 - 3). Låg på Nils Nicklassons, numera Tage Jönssons, Svanshults ägor, också adress Duvhult, men 8 km. norråt, mot Smålandsgränsen.

Efter vad jag erfarit, hade de haft tillstånd uppföra sina stugor, men mot dagsverksskyldighet. Men ägdes av innevanarna.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

ACC. N:R. M10639:2.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
 Härad: Östra Skåne Adress: Osby
 Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg-Osby
 Uppteckningsår: 1948 Född år 1883 i Liatorp, Krb. län.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

STENSTUGOR.

Byggnadssätt.

Stugorna voro delvis ingrävda i backslutningar, på så sätt att backen ersatte i huvudsak norra stugans väggä event. även västra. Ingången i regeln på södra sidan av stugan och med halvdörrar, så att den nedre delen kunde stängas, medan övre halvan var öppen, vilket hade sin betydelse vid många olika tillfällen, t. ex. ute-stänga hönsen på sommaren, vilka vintertiden hade plats under sängarna. Innestänga småbarnen, då både far o mor voro borta, ty var stängningsanordning både på ute- o innersidan av dörrarna, men genom övre dörrhalvan kunde sol och luft strömma in i stugan, ty annan ventilation fanns icke. Väggarna i dessa stugor av stenmurar på innersidan, hade ungefär samma tjocklek som våra gamla stengärdesgårdar med jordfyllnad mellan stenarna och då jordfyllnaden gick upp till takåsen på ungefär de tre sidorna, utom en liten utgrävning för ett litet fönster på östra långsidan, så voro de stugorna ju fullständigt dragfria, d.v.s. de voro fullständigt ingrävda i en backe, med ena långsidan och dörr åt söder, där tröskeln av stor rund på översidan slät sten, låg i nivå med släta marken. Det var således endast på södra gaveln, som stenmurarna, båda sidor om dörren, voro synliga utåt och där voro hörnen mera naturligt avrundade i anpassning efter kullersten och annan markfunnen sten. Här vid ytterdörren hade väggarna en tjocklek av omkring två alnar med ingången bredare än dörren, så att bakom dörren, då den var öppen, fanns plats för träskor vid smutsigt väglag, vilka då utbyttes mot ett par mera slitna och något renare, för innebruk.

Skriv endast på denna sida!

M.10639:3.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg
Uppteckningsår: 1948 Född år 1883 i Liatorp, Krb. län.

Stenstugor - Byggnadsätt.

De senare årtionden stenstugorna beboddes, pyntade innevånarna upp sina stugor invändigt, Väggarna putsades med murbruk och kalkades ovanpå murbruket, varvid en ganska vit yta bildades och till sist vid Julhögtiden målades ovanpå det hela i vattenfärger, rött och grönt, fantasimönster föreställande blommor o.d. Vid dessa tillfällen beströddes jordgolvet med hackat granris och mittför sängarna i st. för sängmattor lades mjuk halm eller i brist därpå torkad vitmossa e.d. På senare tid förekom även en innerdörr, som vid stark kyla vintertid hölls stängd.

T a k.

Taket uppbars av sparrar, som stödde mot långväggarna och vilade på en vid innerkant i längdriktning med stugan placerad sparre eller bjälke och ovanpå dessa tvärsparrar fästes bräder och bildade detta innertaket. Mellan detta och yttertaket fanns ett litet loftsutrymme, då stugorna hade s.k. sadeltak. Yttertaket var täckt med torv och jord med underlag av näver. Detta yttertak uppbars av vinkelsparrar vid båda gavlarna och längdgående åsar.

Stugans inre.

Dessa tre stugor bestodo av endast ett rum omkring 7X10 alnar. Ingången var placerad på byggnadens södra gavel. Den ledde direkt in i stugan genom s.k. förstuga, d.v.s. öppningen för dörren var något större än dörrens bredd och därav uppstod ett ex. utrymme för diverse småsaker bakom dörren, då denna öppnades och bakom innerdörren, då den var upphängd på vintern, men på sommaren var den visst placerad på loftet.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10639: 4.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg
Uppteckningsår: 1948 Född år 1833 i Liatorp, Krb. län.

Stenstugor.

Byggnadssätt.

Stugans inre.

Eldstaden var i början den öppna fyren, av den dåtida typen Stora flata stenar i botten, omkring en aln ovanför golvytan, där man eldade under tre-fotingar och även hade olika kokkärl med 3 st fötter. Denna öppna fyr var i dessa stugor placerad mitt på västra långsidan och utmynnade i en låg skorsten, uppmurad av hopsamlade lämpliga flata stenar. Ovanför fyren var murningen formad till rökfång av samma storlek som fyren 2 - 3 alnar och innanför denna fyr fanns bakugnen, som således gick ett stycke in i backen.

Även den byggd av flata hållbara stenar.

Alla kokkärl voro dels av gjutjärn, dels av koppar.

Stugans inredning var den enklast tänkbara, hopspikade nära fyrkantiga sängar i hörnen, med plats för två event. tre i varje, om så behövdes med hänsyn till barnantalet och bord mellan dessa, så att på dagen användes även sängarna som sittplatser, kring bordet, d.v.s. vid båda långsidorna. Då bordet liksom sängarna placerades intill väggarna, blev endast den ena tvärsidan mot rummet tillgänglig och där placerades antingen ett avpassat säte, eller hemmagjorda stolar av ett stort, tjockt, utholkat trästycke, med tre ben, med eller utan ryggstöd. I ett hörn fanns merendels ett enkelt hörnskåp, där maten och div. förvarades. I väggen på lämplig plats var murat en öppen fyrkant, av murens tjocklek, som även användes såsom förvaringsplats för diverse småredskap.

I bordlådorna förvarades trätallrikar, hornskedar och hemsmidda knivar. Gafflar fanns icke på den tiden.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10639:5

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg
Uppteckningsår: 1948 Född år 1883 i Liatorp, Krb. län.

Stenstugor.

Fönster.

På dessa stugor fanns på östra långsidan en utgrävning i marken uppe vid takåsen och där var placerat ett litet fönster med blyinfattade glasrutor, merendels 4 st. smårutor, så att hela fönstrets storlek var omkring en kvadrat-alm, 24 x 24 tum.

Detta var stugans enda fönster och satt således uppe vid taket inne i stugan och dit nådde icke småtingarna, utan de fingo stå på någon pall eller stol för att kunna titta ut om de hörde någon vägfarande färdas förbi och i ett sådant fönster kunde man få se ett par barnaansikten, jämte en snäll kisse, mellan ett par blommande pelargonior.

G o l v.

Man hade jordgolv i själva stugan, men i den lilla förstugan hade man lagt släta flata stenar. På senare tiden förekom att man hade brädgolv i främre hälften av stugan, under matbordet.

U t h u s.

Vid dessa jordstugor fanns icke några uthus, utan ett litet skul av trädgrenar och granris, på håll mot stengärdesgård, eller upplagt stenrös i stugans närhet, avsett för lite affalsved, trädgrenar o.d. som de fingo plocka fritt i skogen.

De enda husdjur de hade, var några st. höns och event. en get på senare tiden.

Både far och mor måste arbeta hos närmaste bonde, främst hos den på vilkens mark de byggt sin stuga och sedan hos andra i orten varifrån de utom den låga betalningen, även fingo livsmedel med sig hem om kvällarna till sina barn.

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 10639:6.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: O s b y.
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg- Osby
Uppteckningsår: 1948 Född år 1833 i Liatorp, Krb. län.

Stenstugor.

Innevånarna.

I stugan nr 1, Östra Flyboda, Lönsboda, bodde Bengta Karlsson, hon var mera bekant under öknamnet "Kala-Däkan", vilken benämning hon fått för sin beryktade tillmötesgående mot det "motsatta könet".

På senare tiden höll hon en del gravplatser i ordning på Örkeneds kyrkogård och för detta begärde hon i regeln kr. 5:- pr år. pr. st. Hon hade visst aldrig varit gift och dog vid ganska hög ålder på Lönsboda ålderdomshem.

I stugan nr 2, Åbuen pr Duvhult, bodde s.k. "Rana-Thomasson", Thomas Nilsson, gammal sockenbo, med hustru och några barn. De gamla äro döda för många år sedan och stugan borta, men barnen ha vuxit upp och blivit skötsamma och duktiga medborgare, två ha varit tjm. vid SJ. och pensionerats de senare åren, de andra äro kvar där uppe i Örkeneds socken, som småbrukare och div. arbetare.

I stugan nr 3, Svanshult pr Duvhult, bodde den s.k. "Dränga-Nisse" han pysslade visst med lite av varje och på sistone körde han ända ner till Blekinge sillläger och köpte sill, vilken han sedan sålde på Lönsboda torg, söndagar. Men en gång återkom han aldrig efter en sådan resa, utan hittades någon tid efter i fiskehamnen, utplundrad och ihjälslagen, hette det, i detalj blev aldrig utrett. Han hade två eller tre barn. Jag minns de två: Gustav Nilsson, puckelryggig, blev skräddare. Det sades att fadern i berusat tillstånd i vredesmod slängt den lille pagen i stenväggen, så han blev fördärvad i ryggen. Som skräddare var han mycket anlitad, men hade ärvt smaken för brännvin och detta blev även för honom orsaken till en förtidig bortgång från detta livet.----

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

2
M. 10639:7

Landskap: Skåne Upptecknat av: Carl Sandborg
Härad: Östra Göinge Adress: Osby
Socken: Örkened Berättat av: Carl Sandborg - Osby.
Uppteckningsår: 1948. Född år 1833 i Liatorp, Krb. län.

Stenstugor.

Innevånarna.

Men denne Gustaf Nilsson, hann under sin livstid bygga en ny stuga något tiotal meter norr om f.d. jordstugan, som är totalt utplånad och köpte ca 1 tunnland jord, som är uppodlat norr om stugan, byggde en liten ladugård och skaffade både ko och gris och några höns.

Han blev gift med en mycket duktig kvinna från Småland, som hjälpte honom att ordna det hela och klarade sig även utmärkt som änka med tre pojkar, vilka vuxit upp till duktiga män. De två i U.S.A. och den tredje är lantbr. i Rågeboda, Loshults socken, Hökön. Och systern Anna Nilsson, hon tjänade först lillpiga här hemma, men reste sedan till Danmark, där hon gifte sig och fick det ganska bra.

Betr. dessa beskrivna jordstugo-innevånarna, var det ju fattigdom från början till slut och är nog icke många i våra dagar, ~~sen~~ kan tänka sig in i hur fattigt och svårt dessa människor hade det.

Men ändå voro de snälla, glada och belåtna med sin tillvaro och man hörde dem icke beklaga sig eller någon antydan om att de voro avundsjuka på dem som hade fått mera av detta jordiska goda.

De hade inga tidningar, ty på den tiden hände det att två eller tre lantbrukare hade Aftonbladets Halvveckoupplaga i bolag och det blev ingen tidning över till jordstugans folk, utom den s.k. "träskoposten", d.v.s. pratet i stugorna och vad tygknallen hade att förtälja, då han kom en eller två gånger om året och den s.k. "kage-kärringen", som gick omkring i stugorna och sålde från bagare i kyrkbyn inköpta kakor och pepparmyntskarameller och visste om vad som hänt utomkring i socknen. De äldre av dem läste sina andaktsböcker och trodde på sina fäders Gud.....

Ifyll endast ovanstående uppgifter!